

סימן יד ברכת שהחיינו

א. המנהג לברך שהחיינו.

במ"ב ס"ק ב' כתב בשם המאמר מרדכי שאם נודמן לו בימי הספירה איזה ענין שצריך לברך עליו שהחיינו, יברך. ואלו דברי המאמר: "נשאלתי אם יש לחוש למה שנהגו קצת להקפיד שלא לברך שהחיינו מפסח עד ל"ג בעומר, ואם יש לזה טעם בעוק' או אם הוא מנהג בטעות. והשבתי שמיום עמדי על דעתי לא חששתי לזה, כי לא מצאתיו בשום ספר ראשון או אחרון, ואין ספק שנשתרבב זה המנהג ממה שכתוב בשו"ע לקמן בסי' תקנ"א סי"ז דטוב ליזהר מלומר שהחיינו בין המצרים על פרי או על מלבוש".

ובהמשך ביאר את הסברות לשני הצדדים, שהטעם שבבין המצרים אין מברכים שהחיינו, כ' בשו"ת בנימין זאב בשם אגודה בשם הכל בו, משום שאין לומר שהחיינו והגיענו לזמן הזה — בזמן של צער ואבל, וטעם זה שייך גם בזמן של פסח עד ל"ג בעומר, שהרי גם הם ימי צער ואבל. ויש מקום לומר אפי' כ"ש, שהרי בבין המצרים סובר המחבר שמעיקר הדין אסור בתספורת רק משבוע שחל בו תשעה באב, ונשואין מר"ח, ואף שהרמ"א כ' שנהגו להחמיר מ"ז בתמוז, מ"מ לדעת המחבר אין המנהג כן, ואפ"ה כ' המחבר לענין שהחיינו שיש ליזהר כבר מ"ז בתמוז, א"כ כ"ש בימי הספירה שאסורים בתספורת

ונשואין מצד המנהג, שאין לומר שהחיינו — זהו טעם המנהג שלא לומר שהחיינו.

אולם המאמר חולק וז"ל: "ועכ"ז דעתי נוטה לומר דאין לחוש לו מאחר שלא מצינו כן בשום ספר, דא"א דלא לישתמיט שום פוסק ראשון או אחרון לכתוב כן, ולכן נראה דאין ללמוד משם לכאן, די"ל דחורבן ביהמ"ק חמיר לן טפי שהרי החמירו שם בכמה דברים, ואם באנו להשוות ימי העומר להתם היינו צריכין להשוותם לכל מילי, והא ואי ליתא, ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים ובמקום שאמרוהו וכו' כנ"ל נכון, וכן אני נוהג שלא למנוע מלברך שהחיינו קודם ל"ג על פירות ומיני קטניות המתחדשים באותו זמן", ע"כ.

ויש להעיר, שבכמה ספרים הביאו את דברי האליהו זוטא בריש סי' תצ"ג בשם הרבינו ירוחם, והבינו מדבריו שרבינו ירוחם כ' שאין לברך שהחיינו בימי הספירה משום שהם ימי דין, והנה למעין בדברי רבינו ירוחם יראה להדיא שזו טעות, וגם הא"ז לא נתכוון לזה, הרבינו ירוחם מדבר שם בענין ברכת שהחיינו על מצות ספירת העומר, ומביא לזה כמה טעמים, ובאחד מן הטעמים כ' שאין מברכים על מצות ספירת העומר שהחיינו מפני שימי העומר הם ימי דין, אבל לא נאמר שם כלל שלא מברכים שהחיינו אם נודמן בגד או פרי חדש בימי העומר. וגם הא"ז

משמע דאי אתינן עלה מטעמא דשהחיינו אין לחוש ג"כ לקנות כלים חדשים, וכבר נשאלתי פה פירינצי, ומקומות אחרים על זה, ולא חששתי להתיר לצורך קצת כל דהו, והוא פשוט, עכ"ל — ומבואר שחשש לכתחילה למנהג שלא לומר שהחיינו והתיר לצורך כל דהוא.

בספר מועד לכל חי הביא דבריהם שטוב שלא לחנוך מלבוש חדש כזה שראוי לברך עליו שהחיינו בין פסח לל"ג בעומר, והוסיף שחתן שיום הנשואין שלו בל"ג בעומר אין בו שום פקפוק ללבוש הבגדים החדשים בשבת של כניסה לבית הכלה, וביום הקדושין, ולומר עליהם שהחיינו, עכ"ד, וכן גם הביא בנו בשו"ת יפה ללב ח"א אות ג'. (ועיין לקמן אות ו' לענין חתן) וכל זה מובא גם בדע"ת למהרש"ם שיש להחמיר אולם במקום צורך כל דהו — יש להקל.

ובמקור חיים על השו"ע לבעל החור"י כ': לבישת בגד חג לא מצאתי איסורו מ"מ נוהגין למנוע אלא א"כ בעלי ברית וכלה...

וכן בספר טעמי המנהגים הביא הדברים הנ"ל והביא עוד: שבספר בגדי אהרן (פ' דברים) כ' בשם סודי רזא שאין מברכים שהחיינו בימי הספירה, וכן בספר יוסף אומץ אות (תתמ"ח) כ' דאם חל ל"ג בעומר להיות ביום ראשון, ויש לו מלבוש חדש ללבוש, יש מצוה ללבושו בשבת שלפניו. ע"כ.

ג. דברי הקדמונים בענין בגדים חדשים.

בספר תשובות ופסקים הוצאת מקיצי נרדמים סי' ס"ט מובא בשם רב

שהביא דבריו בריש סי' תצ"ג לא נתכוון לזה שהרי הנושא בדבריו שם להביא הטעמים למנהגי האבלות בימי העומר, ועל כך הביא ענין נוסף שמצא ברכנו ירוחם שהם ימי דין, אבל אין כוונתו כלל להביא מדבריו שאין מברכים שהחיינו בתוך ימי הספירה, ובכל הספרים כתבו שהמנהג שלא לומר שהחיינו בתוך ימי הספירה אין לו זכר באף אחד מן הפוסקים המפורסמים, ואלו לזה נתכוון הא"ז בשם הרבינו ירוחם לא היו מעלימים עינם מזה. והנהגים שלא לומר שהחיינו, הוא רק מנהג הקהלות, וכדלהלן.

ב. הנהגים שלא לברך שהחיינו.

בכמה מספרי האחרונים מצאנו שיש מנהג שלא לברך שהחיינו בימי הספירה עד ל"ג בעומר וכן כבר נמצא בכמה מספרי קדמונים שלא לעשות בגדים חדשים, ולא ללבושם, ובדבריהם מובא שהחמירו בזה גם אחרי ל"ג בעומר ונביאם להלן.

בספר פחד יצחק ערך עומר (דף ס"ג ע"ב) כ': "וכתב הר"ר מה טוב לא נוכל לאסור להדיא לקנות כלים חדשים בימי העומר, שלא החמירו בדבר זה לא פוסקים ראשונים ולא אחרונים. זה בלבד ראיתי בספרי מחברי דרשות דאין אומרים שהחיינו בימי העומר, ולכן דברים קלי הערך לתפור ולקנות חדשים נוכל להקל, ודברים דשייך בהו שהחיינו יש להחמיר עד ל"ג, עכ"ל. ומבואר שחשש למנהג אע"פ שלא הזכיר בפוסקים, עד ל"ג בעומר.

ובספר עיקרי הד"ט (סוף סי' כ"א) הביא דברי הפחד יצחק, וכ' על כך: ובמקומות שנתיישבתי לא היו נוהגים כלל שלא לברך זמן בימי הספירה, וממילא

שרירא גאון: "וע"כ גזרו חכמים שלא לעשות שמחה בין פסח לעצרת, ושלא לעשות כסות חדשה עד שבועות".

מ"ע רמב"ם

ובספר לקט יושר לתלמיד תרומת הדשן עמ' צ"ז כתב: "ואמר שמואל באושטריך לקנות בגד חדש בל"ג בעומר, כדי להלביש לרגל, וכיון שקנה מותר לתקנו אפי' אחר ל"ג בעומר, אבל לעצמו לא היה מתקן בגדים חדשים לרגל, עד אחר ר"ח סיון, ובל"ג בעומר עצמו מותר להלביש כל דבר חדש, אבל להלביש אפילו מצנפת חדש של פשתן לא היה מתיר בעומר אפי' אם אין לו מצנפת, אבל מנעלים היה מתיר להלביש בעומר אם אין לו, ולא רצה להתיר לי להפך סרבלי שלי אחר ל"ג בעומר קודם ר"ח סיון", עכ"ל.

אוצר החכמה

מ"ע רמב"ם

ומשמע מהמנהגים הנ"ל שנהגו להחמיר בעצם עשיית הבגדים החדשים, ולא רק על לבישתם משום שהחיינו, וכן מובא בטעמי המנהגים ממכתבי בעל באר עשק שכתב: "וראיתי נוהגים שבימי העומר עד ל"ג בעומר אינם עושים כלים ובגדים חדשים, שהם ימי צער, והכל תלוי במנהג, שאין שום איסור בזה, ואפי' נשי דנהיגי דלא למשתי עמרא מדעייל אב, מנהגא, עיי"ש". ומשמע שהמנהג היה גם על עצם עשיית בגדים חדשים, אך בדבריו מובא רק עד ל"ג בעומר, אבל הקדמונים הנ"ל כתבו עד עצרת או עד ר"ח סיון.

וכן מצאנו לענין לבישת בגדים חדשים בספר בית מרדכי (לר' מרדכי הריס), בשם ספר מנהג טוב מקדמון אחד מחכמי איטליה בתקופת הרא"ש שכתב (באות ס"א): "מנהג טוב שלא לחנוך כסות ושום דבר חדש מאחר הפסח עד עצרת לכבוד החסידים והתמימים והישרים שמסרו עצמן על קדושת ה' (הערה: כוונתו להרוגי הצולבים), אבל ביום ל"ג בעומר מותר

מפני הנס שהיה, ומל"ג ועד עצרת במקומו עומד לחומר", עכ"ל. והנה בדבריו מצינו חומרא יתירה שהחמירו לא ללבוש בגד חדש מפסח עד עצרת חוץ מל"ג בעומר עצמו, והטעם מבוואר לא מפני מיתת תלמידי ר"ע שא"כ לא היו מחמירים יותר מל"ג יום, אלא מפני קהילות הקדש שמסרו נפשם על קדושת ה' (ועין בט"ז שהבאנו לעיל בסימן ט'), אבל בדבריו מוזכר רק מנהג שלא לחדש דברים חדשים, ולא הוזכר מניעה מעשייה וקנייה.

ד. ברכת שהחיינו מל"ג בעומר ואילך.

בדברי האחרונים המובאים לעיל באות ב' במנהג שלא לומר שהחיינו, כתבו שנהגו כן עד ל"ג בעומר, ומשמע שמל"ג בעומר ואילך אפשר לברך שהחיינו.

אולם בדברי הקדמונים המובאים באות ג' לענין המנהג של מניעה מעשייה וקניית בגדים חדשים, כתבו שנהגו כן גם לאחר ל"ג בעומר, בלשונו של רב שרירא גאון ובספר מנהג טוב כתבו עד שבועות, ובלקט יושר כ' שמנהג רבו להמנע מזה עד אחר ר"ח סיון, חוץ מל"ג בעומר עצמו, אבל דעת הבאר עשק עד ל"ג בעומר.

והנה, בשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' מ"ח כ' שנראה לו שאין מחלוקת במנהגים, שהאחרונים שכתבו שהמנהג שלא לברך שהחיינו עד ל"ג בעומר נוקטים שהמנהג באיסור נשואין ותספורת מתחיל מפסח עד אחר ל"ג בעומר, שהם ספרדים הנהוגים כדעת השו"ע, ואילו לקט היושר המביא את מנהג רבו התה"ד שהיה באשכנז, כנראה שנהג כמנהג השני ברמ"א שאיסור נשואין ותספורת מתחיל רק מר"ח אייר,

בתוספות חיים על הח"א כלל קל"א ס"ק י"ב שהמנהג שלא לומר שהחיינו אין לו זכר בפוסקים ומ"מ אם נהגו כן לא ישנו מנהגם בלא התרה.

וכ"כ בשו"ת גריירי בראש האמיר להגאון ר' שמואל דוד הכהן מונק זצ"ל בסי' ז', במסקנת דבריו: שבמקום שנהגו כן אין להם לשנות מנהגם שאינו מנהג טעות, ובמקום שלא נהגו איסור הדבר מותר, והוסיף שבעיר חדשה של נקוטאי מ"מ מוטב שלא להתיר הדבר להדיא בפני ע"א הנוהגין איסור, מפני שבאו מעיר שהמנהג היה שם לאסור, כדי שלא יבואו לזלזל במנהגי ישראל, דהא דמי לאותם ע"א כמאן דשרי להו עורבא, אבל להנהיג איסור לכתחילה בעיר, ודאי אינו נכון, כיון שהוא מנהג בעלמא ולא הוזכר בפוסקים המפורסמים, עכ"ד.

ובקובץ מבית הלוי (ח"א וח"ג) מובא שהוראת הגאון הר"ש הלוי וזנר שליט"א שלכתחילה יברך בשבת ולא בימות החול.

ובמקום צורך יש להקל גם לנוהגים להחמיר כמבואר בדברי האחרונים שבאות ב', ועיין עוד בסמוך.

וכתבו עוד האחרונים שבגדים שאינם חשובים שלא ראויים לברך עליהם שהחיינו, יש להקל ולחדש אותם.

ו. אופנים שיש להקל לכל הדעות.

(א) במקום צורך — באחרונים הנ"ל באות ב' מבואר

דאף שלכתחילה יש להחמיר שלא לברך שהחיינו כמנהג, מ"מ מכיון שלא הזכיר בפוסקים המפורסמים, במקום צורך כל דהו יש להקל. ובשו"ת אפרסקתא דעניא ס'

ולכן נמנע מבגדים חדשים עד אחר ר"ח סיון, עכת"ד. אולם הסבר זה אינו מתאים לכל הדעות, שהרי בספר מנהג טוב כ' שלא לחדש בגדים מפסח עד עצרת, וכן משמע מדברי רב שרירא גאון.

אך עצם המנהג בעשיית בגדים חדשים וקנייתם המובא בקדמונים, לא מובא בפוסקים האחרונים המפורסמים ולא שמענו שנוהרים בזה. וגם עצם המניעה משהחיינו אינו מסוכסך כדלעיל באות א', ולכן אפשר לצדד בזה שגם המחמירים אין צריכים להחמיר יותר ממש"כ האחרונים, ולהמנע מברכת שהחיינו רק עד ל"ג בעומר.

ה. מסקנת הדברים.

הנה, הבאנו בראש הסימן, שהמ"ב הכריע כדעת המאמר מרדכי שאין להחמיר ולהמנע מלומר שהחיינו בימי הספירה, וטעמו של המאמר שלא מצינו מנהג כזה בפוסקים הראשונים והאחרונים, וכנראה שהמנהג נשתרבב מימי בין המצרים, ואין להחמיר בימי הספירה כחומרת ימי בין המצרים שצער חורבן ביהמ"ק חמור יותר. וכן כ' גם בלקוטי מהרי"ח.

אולם יש שכתבו שהמנהג לא לומר שהחיינו כמבואר באות ב', והבאנו סמך לכך מכמה קדמונים שכתבו להמנע מעשיית בגדים וחידושם, אף שעצם הענין להמנע מעשייה וקנייה לא הוזכר באחרונים, ועכ"פ מזה יש להוכיח שגם המנהג שלא לברך שהחיינו אינו מנהג טעות, ומבואר גם טעם נוסף משום גזירות הקהילות שנהרגו אז על קדושת ה'.

וכתבו בכמה מספרי השו"ת שבמקום שנהגו להחמיר לא ישנו מנהגם, ובמקום שאין מנהג אין להחמיר בזה, כ"כ בשו"ת פני מבין סי' קל"ג ס"ק ב', וכ"כ

קע"ו כ' שמותר ללבוש בגד חדש מפני כבוד הבריות או צער.

ובהגדה של פסח "אורח חיים" לבן איש חי (בהל' ספה"ע אות כ"ח) כ' שבמדינתו המנהג להחמיר שלא לברך שהחיינו בימי הספירה דוקא במלבושים ולא בפירות.

(ב) שבת — בשו"ת גרגירים בראש האמיר הנ"ל מכואר דהנוהגים לברך שהחיינו בשבת שבבין המצרים כמבואר במ"ב סי' תקנ"א ס"ק צ"ח, ק"ו רשאין לנהוג היתר בשבתות שבימי הספירה, ועיין בסמוך.

(ו) מעוברת — בספר תורת היולדת פרק מ"ו סעיף ג' כ' שמעוברת יכולה לאכול פרי חדש בימי הספירה ותברך עליו שהחיינו, ואע"פ שבבין המצרים כ' המ"ב בסי' תקנ"א בשם האחרונים שתאכל בלא ברכת שהחיינו, שמא תתאוה ויגרם נזק לה ולולד, בימי הספירה תאכל ותברך, אע"פ שהיא נוהגת בדרך כלל שלא לברך שהחיינו בימי הספירה, וסברתו, שהרי מעיקר הדין מותר לברך כמבואר במ"ב בשם המאמ"ר, ורק יש שנהגו שלא לברך, עכת"ד.

(ג) חתן — במועד לכל חי שהחמיר בשהחיינו, כ' שחתן שנשואיו כל"ג בעומר, ילבש בגדים חדשים, בלא פקפוק בשבת של כניסה לבית הכלה וביום הקדושין, וכ"כ גם בנו בשו"ת יפה ללב. אולם בשו"ת גרגירים בראש האמיר הנ"ל כ' ששמע שחתן אחד שנשואיו היו כל"ג בעומר, ורצה ללבוש את בגדיו החדשים בשבת שלפני נשואיו כשעלה לתורה, והגאון הרי"צ דושינסקי זצ"ל לא התיר לו, וכ' על כך בת' הנ"ל שבמקום שנוהגים היתר בשבתות של בין המצרים, ק"ו שרשאין לנהוג כן בשבת שבימי הספירה.

(ז) לידת בתו, ורואה את חבירו — במ"ב בסי' רכ"ג ס"ק ב' כתב כשנולד לו בת, בפעם הראשונה שרואה אותה מברך שהחיינו, וטעמו שלא גרע מרואה את חבירו לאחר שלושים יום, כשהוא חביב עליו, ושמח בראייתו שמברך שהחיינו כמו שפסק השו"ע בריש סי' רכ"ה.

(ד) ברית, ופדיון הבן — יש לברך בהם שהחיינו גם בימי הספירה, דלא גרע מבין המצרים כמבואר בשו"ע בסי' תקנ"א סעיף י' ועיין בסמוך לענין לידת בתו.

ובסדור היעב"ץ בדיני בין המצרים, כ' שברואה את חבירו ומצא מציאה מברך שהחיינו בבין המצרים, ודימה זאת לברכת שהחיינו על ברית ופדיון הבן שהן מצוה עוברת, וז"ל: וכדבר הרשות שזמנו עתה, כגון שמצא מציאה או ראה חבירו החביב וכדו', קרוב אני לומר שמברך כמו"כ, דחשיב כמצוה, מאחר שא"א לדחותו, והרי הגיעה לו הנאה, והוא מצווה לברך עליה, משא"כ בזמן דפירי וכדו' דלא תיהני ולא ליכול ולא ליברך, וכן נראה, עכ"ל.

(ה) פרי חדש — כמו"כ יש ללמוד מדיני בין המצרים, שאם נזדמן לו פרי חדש שלא ימצא אחר כל"ג בעומר, מותר לברך עליו שהחיינו, ואם הוא פרי שלא מתקלקל יקנהו בחול וישמרהו עד שבת, ויברך ויאכל אותו בשבת — כמבואר במ"ב שם, לענין בין המצרים. ובשבת יכול לברך גם על פרי שימצא אחר ל"ג בעומר (וכדלעיל).

ולפ"ז י"ל דה"ה בימי הספירה שיש לנהוג כן גם למחמירים להמנע מברכת שהחיינו, ולדברי המ"ב ה"ה בלידת בתו כשרואה אותה בפעם ראשונה.

המבואר בסימן יד:

א. בימי הספירה אפשר לברך "שהחיינו" ואין להמנע מזה — משנה ברורה בשם מאמר מרדכי.

ב. יש הנוהגים שלא לברך "שהחיינו" בימי הספירה, ולכן נמנעו מלחדש בגדים חשובים שראויים לברך עליהם שהחיינו. ויש שנמנעו גם מאכילת פרי חדש — ועיין להלן סעיף י"א.

ג. בכמה ספרים כתבו שהמנהג שלא לברך שהחיינו אינו מנהג טעות, וגם הבאנו מכמה קדמונים על המנהג להמנע מבגדים חדשים. ולכן במקום שנהגו שלא לברך אל ישנו ממנהגם, ובמקום שאין מנהג אין להחמיר בזה. והוראת הגאון הר"ש הלוי וזנר שליט"א שלכתחילה יברך בשבת ולא בימות החול.

ד. האחרונים שהביאו את המנהג שלא לברך שהחיינו, כתבו לנהוג כן עד ל"ג בעומר, אבל מל"ג בעומר ואילך אין להמנע מלברך שהחיינו, אבל בכמה מהקדמונים מבואר שמנהגים אלו הם גם אחר ל"ג בעומר — עיין אות ג-ד.

ה. בגדים שאינם חשובים, שאין ראויים לברכת שהחיינו, מותר לחדשם בימי הספירה.

ו. ישנם אופנים שיש להקל בברכת שהחיינו לכל הדעות, ונפרט אותם בסעיפים הבאים.

ז. במקום צורך אין להמנע מלחדש בגדים ולברך שהחיינו.

ח. יש שכתבו שבשבת אפשר לברך שהחיינו לכל המנהגים.

ט. חתן בשבת שלפני נשואיו יכול לחדש את הבגדים, ולברך עליהם שהחיינו. ועיין באות ו' בשם המהרי"ץ דושינסקי זצ"ל.

י. על ברית ופדיון הבן מברכים שהחיינו לכל המנהגים.